

MINISTER EDUKACJI NARODOWEJ

DJE-WEK-DP- 040-1/2013

Warszawa, 2013-

Pani
Poseł Izabela Katarzyna Mrzygłocka
Przewodnicząca
Rady Ochrony Pracy
przy Sejmie RP

w odpowiedzi na pismo nr IX ROP-00-00005/2013 z 6 lutego 2013 r. uprzejmie przekazuję na posiedzenie Rady Ochrony Pracy materiał nt. **Efektywność nauczania bezpiecznych i higienicznych zachowań uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych.**

1. Cele i treści nauczania w zakresie bezpieczeństwa i higieny określone w podstawie programowej kształcenia ogólnego

Zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określa w drodze rozporządzenia podstawy programowe wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

Podstawa programowa zawiera obowiązkowe zestawy celów i treści nauczania, w tym umiejętności, opisane w formie ogólnych i szczegółowych wymagań, które powinien posiadać uczeń po zakończeniu określonego etapu edukacyjnego oraz zadania wychowawcze szkoły, uwzględniane w programach nauczania.

Od roku szkolnego 2009/2010 obowiązuje nowa podstawa programowa wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół - *Dz. U. z 2012 r., poz. 977*).

Cele kształcenia ogólnego obejmują:

- 1) przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk,

- 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości na temat faktów podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów,
- 3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, w tym postawy odpowiedzialności, wytrwałości, poczucia własnej wartości, szacunku dla innych ludzi, gotowości do podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej.

Działalność edukacyjną szkoły określają:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który uwzględniając wymiar wychowawczy, obejmuje całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego,
- 2) program wychowawczy szkoły, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym,
- 3) program profilaktyki dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym.

Szkolny zestaw programów nauczania, program wychowawczy szkoły oraz program profilaktyki powinny tworzyć spójną całość i uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej, a ich przygotowanie i realizacja jest zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Zagadnienia dotyczące bezpiecznych i higienicznych zachowań uczniów zostały uwzględnione w każdym etapie edukacyjnym (począwszy od wychowania przedszkolnego), w zakresie odpowiadającym wiekowi oraz potrzebom i możliwościom poznawczym uczniów.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego stanowi, że przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz inne formy wychowania przedszkolnego w równej mierze pełnią funkcje opiekuńcze, wychowawcze i kształcące. Zapewniają dzieciom możliwość wspólnej zabawy i nauki w warunkach bezpiecznych, przyjaznych i dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych.

W wychowaniu przedszkolnym został położony nacisk m.in. na budowanie systemu wartości, wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz na zdrowie i sprawność fizyczną dzieci. Rozwijane są umiejętności dzieci w zakresie czynności samoobsługowych i nawyków higienicznych oraz utrzymywania ładu i porządku.

W przedszkolu dzieci są także przygotowywane do rozumienia zjawisk atmosferycznych oraz unikania zagrożeń. W trosce o prawidłowy rozwój psychoruchowy, a także higienę pracy podstawa programowa zaleca zachowanie

odpowiednich proporcji zagospodarowania czasu przebywania dziecka w przedszkolu w rozliczeniu tygodniowym:

- 1) co najmniej jedną piątą czasu należy przeznaczyć na zabawę,
- 2) co najmniej jedną piątą czasu (w przypadku młodszych dzieci – jedną czwartą czasu), dzieci powinny spędzać w ogrodzie przedszkolnym, na boisku, w parku itp. (organizowane są tam gry i zabawy ruchowe, zajęcia sportowe, obserwacje przyrodnicze, prace gospodarcze, porządkowe i ogrodnicze itd.);
- 3) najwyżej jedną piątą czasu mogą trwać różnego typu zajęcia dydaktyczne, realizowane według wybranego programu wychowania przedszkolnego.

Na I etapie edukacyjnym (edukacja wczesnoszkolna) w obszarze *Edukacja społeczna* został położony nacisk na zapoznanie uczniów z podstawowymi zagrożeniami. Uczeń dowiadyuje się, jak i do kogo może zwrócić się o pomoc oraz gdzie można bezpiecznie organizować zabawy, a gdzie nie można i dlaczego.

W ramach edukacji przyrodniczej uczeń poznaje zagrożenia dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka, zagrożenia ze strony zwierząt (niebezpieczne i chore zwierzęta) i roślin (np. trujące owoce, liście, grzyby), a także uczy się, jak należy zachować się w sytuacji zagrożenia. Powinien zatem potrafić unikać niebezpieczeństw wynikających z pogody i zjawisk przyrodniczych (burza, huragan, powódź, pożar).

Na zajęciach komputerowych uczeń zapoznaje się z zasadami bezpieczeństwa oraz z ograniczeniami dotyczącymi korzystania z komputera, a na zajęciach technicznych z obsługą urządzeń technicznych. Wdrażany jest ponadto do dbałości o bezpieczeństwo własne i innych, utrzymywania porządku wokół siebie (na swoim stoliku, w sali zabaw, szatni i w ogrodzie), sprzątania po sobie i pomagania w tym zakresie innym. Poznaje zagrożenia wynikające z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych, dowiadyuje się, jak należy bezpiecznie poruszać się na drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku, w tym jak powiadomić dorosłych (uczeń powinien znać numery telefonów alarmowych).

W ramach *wychowania fizycznego* kształtowana jest u uczniów dbałość o prawidłową postawę (np. podczas siedzenia w ławce, przy stole), przestrzeganie zasady niezażywania samodzielnie przez dzieci leków, czy też niestosowania środków chemicznych (np. środków czystości, środków ochrony roślin). Uczniowie uczą się m.in.: dbałości o higienę osobistą i czystość odzieży, bezpiecznych zachowań w trakcie zajęć ruchowych, posługiwania się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem, wybierania bezpiecznych miejsc zabaw i gier ruchowych. Dowiadują się, do kogo zwrócić się o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia. Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej zaleca ponadto, aby zadbać o adaptację dzieci do warunków szkolnych, w tym o ich poczucie bezpieczeństwa. Sale lekcyjne powinny składać się z dwóch części: edukacyjnej (wyposażonej w tablicę, stoliki itp.) i rekreacyjnej (odpowiednio do tego przystosowanej). Uczniowie powinni mieć zapewnioną możliwość pozostawienia w szkole części swoich podręczników i przyborów szkolnych.

Również na II etapie edukacyjnym podstawa programowa zawiera treści bezpośrednio związane z zagadnieniem bezpieczeństwa i higieny.

Podstawa programowa przedmiotu *przyroda* uwzględnia m.in. zapoznanie uczniów z sytuacjami zagrażającymi zdrowiu i życiu człowieka, ich przygotowanie do podejmowania działań zwiększających bezpieczeństwo własne i innych oraz świadome działanie na rzecz ochrony własnego zdrowia. Uczniowie poznają czynniki pozytywnie i negatywnie wpływające na ich samopoczucie w szkole i w domu, takie jak: odpoczynek, odżywianie się, aktywność ruchowa, zasady prawidłowego uczenia się. Każdy uczeń powinien umieć zaplanować swoje zajęcia w ciągu dnia, tygodnia i prawidłowo ten rozkład realizować. Powinien umieć dbać o zdrowie, znać zasady właściwego odżywiania się, dbać o higienę ciała, chronić narządy wzroku i słuchu, znać wpływ ruchu i ćwiczeń na utrzymanie zdrowia. W podstawie programowej zaakcentowano również przygotowanie uczniów do spędzania wolnego czasu z uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa w czasie gier i zabaw ruchowych oraz poruszania się po drodze. Ponadto uczniowie poznają zasady udzielania pierwszej pomocy w niektórych urazach, przykłady zachowań i sytuacji, które mogą zagrażać zdrowiu i życiu człowieka (np. niewybuchy i niewypały, pożar, wypadek drogowy, jazda na łyżwach lub kąpiel w niedozwolonych miejscach), znaczenie symboli umieszczonych np. na opakowaniach środków czystości i podstawowe zasady bezpiecznego zachowania się w domu, w tym posługiwania się urządzeniami elektrycznymi, korzystania z gazu i wody.

Na *zajęciach komputerowych* uczeń poznaje zasady bezpiecznego posługiwania się komputerem i jego oprogramowaniem oraz zagrożenia i ograniczenia związane z korzystaniem z komputera i Internetu.

Podstawa programowa *zajęć technicznych* przewiduje rozwijanie umiejętności rozpoznawania działania elementów środowiska technicznego, a także sprawnego i bezpiecznego posługiwania się sprzętem technicznym znajdującym się w domu, szkole i przestrzeni publicznej. Uczeń powinien czytać ze zrozumieniem instrukcję obsługi urządzeń oraz być bezpiecznym uczestnikiem ruchu drogowego, jako pieszy, pasażer i rowerzysta.

Podstawa programowa *wychowania fizycznego* kładzie nacisk na bezpieczną aktywność fizyczną, w tym zapoznanie z zasadami bezpiecznego korzystania ze sprzętu i urządzeń sportowych, samoasekuracji, zachowania się nad wodą i w górach, dobierania stroju i obuwia sportowego do ćwiczeń w zależności od miejsca zajęć oraz warunków atmosferycznych.

Na III i IV etapie edukacyjnym (gimnazjum i szkoła ponadgimnazjalna) przedmiotowa problematyka została uwzględniona w podstawie programowej następujących przedmiotów: *edukacja dla bezpieczeństwa chemia, informatyka, wychowanie fizyczne, wychowanie do życia w rodzinie oraz zajęcia techniczne*.

Istotną zmianą programową jest wprowadzenie do szkół, od 1 września 2009 r., nowego przedmiotu – *edukacja dla bezpieczeństwa*. W ramach tych zajęć uczniowie poznają znaczenie powszechnej samoobrony i obrony cywilnej, dowiadują się jak

zachowywać się wobec różnych zagrożeń, jak dbać o bezpieczeństwo na imprezach masowych, przygotowują się do działania ratowniczego, w tym udzielania pierwszej pomocy. Przedmiot ten jest obecnie obowiązkowy w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych i zastąpił on realizowane wcześniej w szkołach średnich *przysposobienie obronne*. Obligatoryjność przedmiotu *edukacja dla bezpieczeństwa* już na trzecim etapie kształcenia (gimnazjum) świadczy o rosnącym znaczeniu i randze tematu *bezpieczeństwa*.

Na lekcjach *chemii* uczeń opanowuje czynności praktyczne, tzn. bezpieczne posługiwanie się prostym sprzętem laboratoryjnym i podstawowymi odczynnikami chemicznymi, powinien umieć zaprojektować i przeprowadzić proste doświadczenia chemiczne.

W ramach *informatyki* uczniowie poznają zasady bezpiecznego posługiwania się komputerem i jego oprogramowaniem, korzystania z sieci komputerowej, w tym samodzielnej i bezpiecznej pracy w sieci lokalnej i globalnej.

W podstawie programowej *wychowania fizycznego* położono nacisk na dbałość o sprawność fizyczną, prawidłowy rozwój, zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne oraz umiejętności osobiste i społeczne sprzyjające zdrowiu i bezpieczeństwu. Uczeń powinien potrafić wymienić najczęstsze przyczyny oraz okoliczności wypadków i urazów w czasie zajęć ruchowych oraz omówić sposoby zapobiegania im, wskazać zagrożenia związane z uprawianiem niektórych dyscyplin sportu, zademonstrować ergonomiczne podnoszenie i przenoszenie przedmiotów o różnej wielkości i różnym ciężarze.

Zasadę korzystania ze środków przekazu w sposób selektywny, umożliwiający ochronę przed ich niekorzystnym oddziaływaniem na człowieka, uczeń poznaje na lekcjach *wychowania do życia w rodzinie*.

Kwestie dotyczące bezpieczeństwa zostały ujęte także w podstawie programowej przedmiotu uzupełniającego *zajęcia techniczne*, realizowanego na III etapie edukacyjnym, a zagadnienie bezpieczeństwa i higieny uwzględniono również w podstawie programowej *przyrody* - przedmiotu uzupełniającego na IV etapie edukacyjnym.

2. Efektywność nauczania w zakresie bezpiecznych i higienicznych zachowań uczniów w kształceniu zawodowym

Od 2004 roku, dla absolwentów poszczególnych typów szkół zawodowych sukcesywnie, wprowadzane były zewnętrzne egzaminy potwierdzające kwalifikacje zawodowe, w ramach których sprawdzane są m.in. nabyte (w szkole i podczas praktyk zawodowych) umiejętności dotyczące:

- przestrzegania przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy;
- przestrzegania wymagań ergonomii podczas wykonywania zadań zawodowych;
- udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym w wypadkach przy pracy.

W I części etapu pisemnego egzaminu, każdy zdający powinien wykazać się m. in. umiejętnościami bezpiecznej pracy (zgodnie z przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej i ochrony środowiska), w szczególności w zakresie: zastosowania odpowiednich przepisów bhp przy wykonywaniu prac specyficznych dla danego zawodu, identyfikacji i zapobiegania zagrożeniom dla życia i zdrowia, udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym w wypadkach przy pracy, doboru środków ochrony indywidualnej i odzieży ochronnej do rodzaju pracy w zawodzie. Zdający rozwiązuje test składający się z zadań zamkniętych, zawierających cztery odpowiedzi do wyboru, z których tylko jedna jest odpowiedzią prawidłową. Ze struktury standardów egzaminacyjnych wynika, że w stosunkowo prosty sposób, przy zastosowaniu oprogramowania narzędziowego typu ITMAN, można zidentyfikować w testach egzaminacyjnych zadania dotyczące bezpiecznego wykonywania prac specyficznych dla danego zawodu i na podstawie analizy poprawności udzielonych przez zdających odpowiedzi, dokonać oceny poziomu opanowania przez nich wiedzy i umiejętności z tego zakresu. W odniesieniu do absolwentów szkół prowadzących kształcenie w zawodach na poziomie kwalifikacji zasadniczych, również w etapie praktycznym, egzaminatorzy zamieszczają w arkuszach obserwacji ocenę spełniania przez zdającego wymagań ergonomii oraz prawidłowego doboru i wykorzystania środków ochrony osobistej.

W kilku minionych latach, na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, Centralna Komisja Egzaminacyjna dokonywała po każdej sesji egzaminacyjnej, analizy i oceny:

- wyników zadań testowych sprawdzających umiejętności w zakresie bezpiecznego wykonywania zadań zawodowych,
- zachowania przez zdających reguł bezpiecznej pracy podczas etapu praktycznego egzaminu (w zawodach na poziomie kwalifikacji zasadniczych).

Z przedkładanych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną sprawozdań wynikało, że zdający w zadowalający sposób opanowali wiedzę i umiejętności bezpiecznego wykonywania zadań w wyuczonych zawodach. Nadmienić trzeba, że egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe dla absolwentów, którzy rozpoczęli kształcenie zawodowe przed 1 września 2012 r. jest na wygaśnięciu i po raz ostatni odbędzie się w czerwcu 2017 r.

Zmiany, które z dniem 1 września 2012 r. wprowadziła reforma szkolnictwa zawodowego

Od roku szkolnego 2012/2013, począwszy od klas i semestrów programowo pierwszych, kształcenie zawodowe jest realizowane w zawodach ujętych w nowej klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. z 2012 r. poz. 7). Wymieniona klasyfikacja ujmuje 200 zawodów, w których wyodrębnione zostały jedna, dwie lub trzy kwalifikacje. Każda z kwalifikacji będzie potwierdzana oddzielnie upracticznionym egzaminem przeprowadzanym w trakcie trwania nauki w szkole. Kwalifikacje zawodowe wyodrębnione w zawodach mogą być także nauczane, w ramach kształcenia ustawicznego, na kwalifikacyjnych kursach zawodowych,

prowadzonych przez szkoły, placówki i inne podmioty. Ta forma kształcenia jest przewidziana dla osób dorosłych.

W załączniku do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach (Dz. U. z 2012 r., poz. 184) określone zostały podstawy programowe kształcenia w poszczególnych zawodach, z uwzględnieniem wyodrębnionych w tych zawodach kwalifikacji. Nowa podstawa programowa kształcenia w zawodach opisana jest w języku efektów kształcenia:

- wspólnych dla wszystkich zawodów,
- wspólnych dla zawodów w ramach obszaru zawodowego,
- właściwych dla kwalifikacji wyodrębnionych w zawodach.

Wśród efektów kształcenia wspólnych dla wszystkich zawodów istotną pozycję zajmują treści związane z bezpieczeństwem i higieną pracy. Każdy uczeń kształcący się w jednym z zawodów ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, a także każdy słuchacz kwalifikacyjnego kursu zawodowego, powinien:

- 1) rozróżniać pojęcia związane z bezpieczeństwem i higieną pracy, ochroną przeciwpożarową, ochroną środowiska i ergonomią;
- 2) rozróżniać zadania i uprawnienia instytucji oraz służb działających w zakresie ochrony pracy i ochrony środowiska w Polsce;
- 3) określać prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy;
- 4) przewidywać zagrożenia dla zdrowia i życia człowieka oraz mienia i środowiska związane z wykonywaniem zadań zawodowych;
- 5) identyfikować zagrożenia związane z występowaniem szkodliwych czynników w środowisku pracy;
- 6) określać skutki oddziaływania czynników szkodliwych na organizm człowieka;
- 7) organizować stanowisko pracy zgodnie z obowiązującymi wymaganiami ergonomii, przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej i ochrony środowiska;
- 8) stosować środki ochrony indywidualnej i zbiorowej podczas wykonywania zadań zawodowych;
- 9) stosować przepisy i zasady bezpieczeństwa i higieny pracy oraz przepisy ochrony przeciwpożarowej i ochrony środowiska podczas wykonywania zadań zawodowych;
- 10) udzielać pierwszej pomocy poszkodowanym w wypadkach przy pracy oraz w stanach zagrożenia zdrowia i życia.

Ponadto podczas nauki zawodów o zwiększonym ryzyku ich wykonywania, uczniowie i słuchacze będą ćwiczyć nawyki przewidywania zagrożeń, które mogą wystąpić w rzeczywistych warunkach pracy.

Nadmienić należy, że w roku szkolnym 2012/2013 rozpoczęły się już pierwsze w nowej formule egzaminy potwierdzające kwalifikacje wyodrębnione w niektórych zawodach szkolnych. Po zakończeniu roku szkolnego, w przypadku, gdyby Rada Ochrony Pracy wyraziła takie życzenie, istnieje możliwość przedłożenia

przez Ministerstwo Edukacji Narodowej sprawozdania z wyników tego egzaminu w zakresie sprawdzającym opanowanie przez zdających wiedzy i umiejętności bezpiecznego wykonywania zadań specyficznych dla potwierdzanych kwalifikacji.

3. Regulacje prawne w zakresie bezpiecznych i higienicznych warunków w szkołach

Warunki bezpieczeństwa i higieny w szkołach i placówkach określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69, z późn. zm.).

W celu zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy w szkole oraz poprawy jakości sprawowanego nadzoru dokonano trzech nowelizacji ww. rozporządzenia:

- 1) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2009 r., Nr 139, poz. 1130) wprowadziło zmiany dotyczące:
 - a) konieczności kontroli przez dyrektora szkoły zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków korzystania z obiektów należących do szkoły lub placówki, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, oraz określenia kierunków ich poprawy (§ 3 ust. 1);
 - b) uwzględnienia potrzeby równomiernego obciążenia uczniów zajęciami w poszczególnych dniach tygodnia (§ 4);
 - c) zapewnienia uczniom w pomieszczeniach szkoły lub placówki możliwości pozostawienia części podręczników i przyborów szkolnych (§ 4a).
- 2) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 października 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2010 r. Nr 215, poz. 1408), którym wprowadzono zmiany dotyczące konieczności zapewniania dostępu do ciepłej i zimnej wody w szkołach.
- 3) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lipca 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2011 r. Nr 161, poz. 968) w § 18 wprowadzające możliwość zawieszenia zajęć na czas określony w przypadku, gdy na danym terenie może wystąpić zagrożenie bezpieczeństwa uczniów związane z utrudnieniem w dotarciu ucznia do szkoły lub placówki lub powrotem ze szkoły lub placówki lub organizacji zajęć w szkole lub placówce. Zgodnie z przepisami przywołanego rozporządzenia dyrektor szkoły organizuje i sprawuje ogólny nadzór nad bezpiecznymi i higienicznymi warunkami nauki, a w szczególności:

- zapewnia uczniom bezpieczne i higieniczne warunki pobytu i nauki w szkole lub placówce, jak również podczas zajęć obowiązkowych i innych organizowanych przez szkołę poza jej terenem,
- w tygodniowym rozkładzie zajęć dydaktyczno-wychowawczych równomiernie rozkłada zajęcia w poszczególnych dniach tygodnia,
- prowadzi rejestr wypadków według określonego w rozporządzeniu wzoru.

Ponadto szkoła ma obowiązek realizowania zadań opiekuńczych z uwzględnieniem przepisów bhp w szczególności w zakresie sprawowania opieki nad uczniami w szkole podczas zajęć realizowanych w szkole i poza szkołą oraz opracowania regulaminów pracowni, warsztatów i laboratoriów określających zasady bhp i zapoznania z nimi uczniów.

4. Informacja o stanie bezpieczeństwa w szkołach oraz działaniach MEN

Oceniając *Efektywność nauczania bezpiecznych i higienicznych zachowań uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych* należy wskazać, że w ostatnich latach zmniejszeniu uległa liczba wypadków w szkołach i placówkach. Od roku 2005/2006 do roku 2011/2012 liczba wypadków zmalała o 40%

Zestawienie ogólnej liczby wypadków w szkołach i placówkach oświatowych w latach 2005/2006 – 2010/2011

Rok szkolny	Liczba wypadków
2005/2006	122 608
2006/2007	112 710
2007/2008	102 769
2008/2009	76 682
2009/2010	77 222
2010/2011	73 211
2011/2012	73 568

Źródło: System Informacji Oświatowej, stan na 30 września 2012 r.

Dane SIO wskazują, że w okresie od IX 2008 do IX 2012 r. znacząco zmniejszyła się liczba wypadków śmiertelnych i ciężkich, odpowiednio o 12% i 23%, co obrazuje tabela poniżej.

**Zestawienie wypadków w szkołach dla dzieci i młodzieży w latach 2009-2012
wg rodzaju wypadku**

Rok szkolny	Rodzaj wypadku			Razem
	śmiertelny	ciężki	inny	
2008/2009	58	388	76 229	76 675
2009/2010	50	342	76 830	77 222
2010/2011	61	298	72 852	73 211
2011/2012	51	297	73 220	73 568

Źródło: System Informacji Oświatowej, stan na 30 września 2012 r.

Z analizy danych Systemu Informacji Oświatowej wynika, że w latach szkolnych 2008/2009 – 2011/2012 najczęściej wypadki zdarzały się na zajęciach wychowania fizycznego i podczas przerw międzylekcyjnych. Dane statystyczne wskazują na zmniejszającą się liczbę wypadków.

5. Działania MEN w zakresie poprawy poziomu bezpieczeństwa w szkołach.

Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmuje systematyczne działania wspomagające szkoły i placówki w zakresie poprawy poziomu bezpieczeństwa, m.in. poprzez rządowy program „Bezpieczna i przyjazna szkoła”, zaplanowany do realizacji na lata 2008-2013. Założeniem programu jest budowanie szkoły wspierającej uczniów i wymagającej. Ważnym jego komponentem jest doskonalenie umiejętności wychowawczych nauczycieli i rodziców, a także kształtowanie umiejętności społecznych i emocjonalnych uczniów. Program zakłada podejmowanie przez szkoły działań ukierunkowanych na zapobieganie przemocy poprzez wzmocnienie funkcji wychowawczej szkoły, budowanie pozytywnego klimatu społecznego oraz dobrych relacji pomiędzy uczniami a nauczycielem.

Prowadzone cyklicznie działania ankietowe HBSC na temat zdrowia i zachowań zdrowotnych młodzieży szkolnej w wieku 11, 13 i 15 lat potwierdzają, że klimat panujący w szkole ma istotny wpływ na postawy i zachowania uczniów.

Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach ww. programu, zgodnie z przyjętym harmonogramem na 2013 r., ogłosiło konkursy na realizację zadań publicznych w ramach poprawy bezpieczeństwa w szkołach:

1. „Ja i Ty – bezpieczni w szkole oraz w placówce. Projekty edukacyjne wzmacniające bezpieczeństwo w szkole oraz w placówce poprzez poprawę relacji interpersonalnych i klimatu społecznego”.

Celem konkursu jest wyłonienie najkorzystniejszych ofert podmiotów, które w oparciu o przeprowadzoną diagnozę stanu bezpieczeństwa w szkole i/lub placówce, zaplanują i przeprowadzą projekty edukacyjne wzmacniające bezpieczeństwo w szkole i/lub placówce poprzez poprawę relacji interpersonalnych i klimatu społecznego. Projekty edukacyjne wzmacniające bezpieczeństwo w szkole i/lub placówce powinny uwzględniać przynajmniej dwa spośród niżej wymienionych obszarów:

- rozwijanie kompetencji psychospołecznych dzieci i młodzieży umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie w relacjach interpersonalnych, uczenie współpracy i odpowiedzialności za siebie i innych, kształtowanie postaw obywatelskich, rozwijanie samorządności i wolontariatu, na rzecz poprawy bezpieczeństwa w szkołach i /lub placówkach,
- rozwijanie kompetencji wychowawczych rodziców i nauczycieli na rzecz poprawy bezpieczeństwa w szkołach i/lub placówkach,
- budowanie pozytywnego wizerunku szkoły i/lub placówki, w tym: rozwijanie umiejętności zagospodarowywania czasu wolnego dzieci i młodzieży, rozwijanie kompetencji kulturowych młodego pokolenia, nawiązywanie współpracy i budowanie „sieci współpracy” z podmiotami zewnętrznymi na rzecz poprawy bezpieczeństwa w szkołach i/lub placówkach oraz upowszechnianie dobrych praktyk w tym zakresie.

2. „Bezpieczna i przyjazna szkoła - projekty upowszechniające i wzmacniające wybrane działania bezpiecznej szkoły, w szczególności projekty edukacyjne w gimnazjach”.

Celem konkursu jest wyłonienie najkorzystniejszych ofert podmiotów, które w oparciu o przeprowadzoną diagnozę poziomów bezpieczeństwa w szkole i/ lub placówce zaplanują i przeprowadzą projekty edukacyjne wzmacniające przynajmniej 3 obszary działania, wskazane jako priorytetowe w Roku Bezpiecznej Szkoły, do których należą:

- przeciwdziałanie wykluczeniu,
- promowanie zdrowego stylu życia,
- przeciwdziałanie uzależnieniom,
- promowanie bezpieczeństwa w sieci,
- dbanie o dobry klimat w szkole,
- rozwiązywanie sytuacji konfliktowych,
- przeciwdziałanie agresji i przemocy,
- reagowanie w sytuacjach nadzwyczajnych,
- dbanie o bezpieczny wypoczynek,
- zapewnienie bezpiecznej drogi do szkoły,
- udzielanie pierwszej pomocy,

– stosowanie bhp i higieny.

3. „Szkoła przyjazna i bezpieczna dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – projekty promujące i upowszechniające działania z obszaru bezpiecznego i efektywnego funkcjonowania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkołach ogólnodostępnych oraz integracyjnych, wspierające indywidualizację kształcenia oraz kształtowanie przyjaznego i bezpiecznego klimatu społecznego w szkole”.

Celem konkursu jest wyłonienie ofert na realizację działań upowszechniających bezpieczne i efektywne funkcjonowanie w szkołach podstawowych i gimnazjach uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym niepełnosprawnych, przewlekle chorych, niedostosowanych społecznie czy zagrożonych niedostosowaniem społecznym, co sprzyjać będzie rozszerzaniu wymiaru włączenia społecznego tych uczniów w społeczność szkolną poprzez rozwijanie potencjału wynikającego z różnorodności oraz umiejętności rozwiązywania trudności bez agresji i przemocy jako alternatywy do działań powodujących wykluczenie i izolację jednostek. Projekty w ramach niniejszego zadania publicznego muszą być realizowane we współpracy ze szkołami.

Dla wzmocnienia działań na rzecz bezpieczeństwa uczniów rok szkolny 2012/2013 został ogłoszony przez Ministra Edukacji Narodowej Rokiem Bezpiecznej Szkoły. MEN zachęca jak największą liczbę partnerów, takich jak szkoły, organy prowadzące (samorządy), a także organizacje pozarządowe, do wzmożonej aktywności, skierowanej na wzmacnianie szeroko rozumianego bezpieczeństwa uczniów.

Dbalność o bezpieczeństwo i wychowanie musi być rozumiana szeroko – powinna obejmować m.in.: sprzyjające rozwojowi i bezpieczne dla uczniów otoczenie, ochronę przed przemocą fizyczną, psychiczną i używkami, budowanie poczucia bezpieczeństwa poprzez kształtowanie postaw społecznych, uczenie współpracy i odpowiedzialności za siebie i innych oraz promowanie wolontariatu.

Bezpieczna szkoła, to nie tylko szkoła właściwie realizująca zadanie i obowiązki, wynikające z przepisów prawa. To przede wszystkim szkoła uczestnicząca w inicjatywach, które angażują uczniów, nauczycieli i rodziców do działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa. Główną ideą *Roku Bezpiecznej Szkoły* jest zasada, że bezpieczną szkołę tworzy nie tylko dyrektor, ale także świadomi swych praw i obowiązków uczniowie, uczestniczący w programach nauczyciele, zaangażowani rodzice oraz wspierające szkołę środowisko zewnętrzne, w tym m. in.: jednostki samorządu terytorialnego, organy służby publicznej, organizacje pozarządowe.

W ramach *Roku Bezpiecznej Szkoły* 5 grudnia 2012 r. pomiędzy Ministrem Edukacji Narodowej, a 16 Partnerami został podpisany list intencyjny o współpracy na rzecz poprawy bezpieczeństwa w szkołach. Sygnatariusze listu zobowiązali się m. in. do podejmowania działań skierowanych na wzmacnianie szeroko rozumianego bezpieczeństwa uczniów oraz współpracę przy planowanych w przyszłości

projektach realizowanych w Roku Bezpiecznej Szkoły. Została założona strona internetowa *Roku Bezpiecznej Szkoły* www.bezpiecznaszkola.men.gov.pl, na której przedstawione są wszystkie obszary bezpieczeństwa, w których od lat MEN wspiera szkoły. Znajdują się tam działania, materiały, akty prawne oraz informacje o partnerach, którzy wspierają dany obszar działania.

Podniesieniu efektywności nauczania bezpiecznych zachowań uczniów służy także zawarte 13 lutego br. porozumienie o realizacji i promowaniu programu edukacji prawnej w szkołach ponadgimnazjalnych pomiędzy ministrami: edukacji narodowej i sprawiedliwości oraz prezesami: Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, Krajowej Rady Radców Prawnych, Krajowej Rady Notarialnej i Stowarzyszenia Sędziów „Themis”. Szczególnie ważny jest aspekt praktyczny programu polegający na rozwijaniu u uczniów umiejętności korzystania z prawa, dzięki czemu wzrasta ich świadomość w zakresie właściwego i bezpiecznego funkcjonowania we współczesnym świecie.

6. Rola nadzoru pedagogicznego

Obowiązujące zasady sprawowania nadzoru pedagogicznego wprowadzone zostały rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego z dnia 7 października 2009 roku (Dz. U. z 2009 r., Nr 168, poz. 1324 ze zm.).

W rozporządzeniu zostały określone trzy formy sprawowania nadzoru pedagogicznego – ewaluacja, kontrola i wspomaganie. Ważne w zmienionym systemie nadzoru pedagogicznego było ustalenie jednolitych wymagań wobec szkół i placówek w całym kraju, wskazujących na najważniejsze obszary ich pracy.

Wymagania zostały sformułowane w sposób, który pozwala pracownikom szkół i placówek dobrać metody i sposoby działania tak, aby umożliwiły one osiągnięcie stanu opisanego w rozporządzeniu (w charakterystykach wymagań) i jednocześnie odzwierciedlały specyfikę szkoły lub placówki. W załączniku do rozporządzenia w sprawie nadzoru pedagogicznego w obszarach: „Efekty działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki” i „Procesy zachodzące w szkole lub placówce” zapisano m.in. wymagania: **„Respektowane są normy społeczne”** i **„Kształtuje się postawy uczniów”**. W charakterystykach tych wymagań znajdują się zapisy odnoszące się do działań wychowawczych podejmowanych w szkole w celu m.in. zapewnienia poczucia bezpieczeństwa uczniom w szkole, kształtowania pożądanych postaw, diagnozowania i eliminowania zagrożeń, wzmacniania właściwych zachowań, w tym zachowań bezpiecznych i higienicznych, odpowiedzialności za podejmowane działania, budowania pozytywnych relacji rówieśniczych oraz pomiędzy uczniami i nauczycielami. W raportach z ewaluacji zewnętrznych w tym zakresie zawarte są informacje o poziomie spełniania przez szkoły tych wymagań.

Dane z ewaluacji przeprowadzonych od wejścia w życie przepisów rozporządzenia do chwili obecnej wskazują, że szkoły osiągają pozytywne wyniki w zakresie

przestrzegania norm społecznych i kształtowania postaw. Najczęściej osiąganym poziomem spełnienia ww. wymagań jest poziom wysoki - **B** - przy czym w wymaganiu w zakresie:

- respektowania norm społecznych poziom ten osiągnęło 66% szkół podstawowych i 62% gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, natomiast poziom bardzo wysoki - **A** - odpowiednio: 19% i 14% szkół;
- kształtowania postaw uczniów poziom wysoki - **B** - osiągnęło 67% szkół podstawowych i 63% gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, a poziom bardzo wysoki - **A** - odpowiednio: 13% i 14% szkół.

Wymaganie „Respektowane są normy społeczne”

Szkoły podstawowe

Poziom	Liczba szkół
A	- 268
B	- 1200
C	- 323
D	- 31
E	- 3

Gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne

Poziom	Liczba szkół
A	- 346
B	- 1495
C	- 511
D	- 58
E	- 4

Wymaganie „Kształtuje się postawy uczniów”

Szkoły podstawowe

Poziom	Liczba szkół
A	- 164
B	- 855
C	- 223
D	- 28
E	- 2

Gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne

Poziom	Liczba szkół
A	- 222
B	- 998
C	- 289
D	- 56
E	- 8

W obu analizowanych wymaganiach („Respektowane są normy społeczne” i „Kształtuje się postawy uczniów”), w przypadku szkół podstawowych niski poziom ich spełniania - **E** - przyznano tylko w pojedynczych przypadkach - tj. odpowiednio w 3 i 2 szkołach podstawowych. Również w przypadku gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych niski poziom - **E** został ustalony dla niewielkiej liczby szkół – odpowiednio 4 i 8. Stanowi to poniżej 1% wszystkich badanych szkół.

Powyżej poziomu podstawowego - **D** lokuje się w wymaganiu dotyczącym:

- respektowania norm społecznych - 98% badanych szkół,
- kształtowania postaw - 98% badanych szkół podstawowych i 96% badanych gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych.